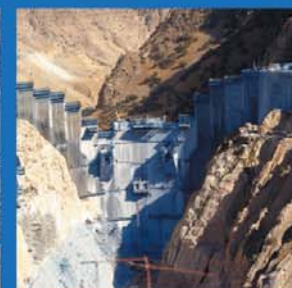

جمهوری اسلامی ایران
وزارت نیرو
معاونت امور آب

راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور

Water Year 2003

راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور

ناشر: روابط عمومی و امور بین الملل شرکت مدیریت منابع آب ایران

تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۸۲

طراح و صفحه آرا: سوسن محبی

مجری: نشر پویه نگار

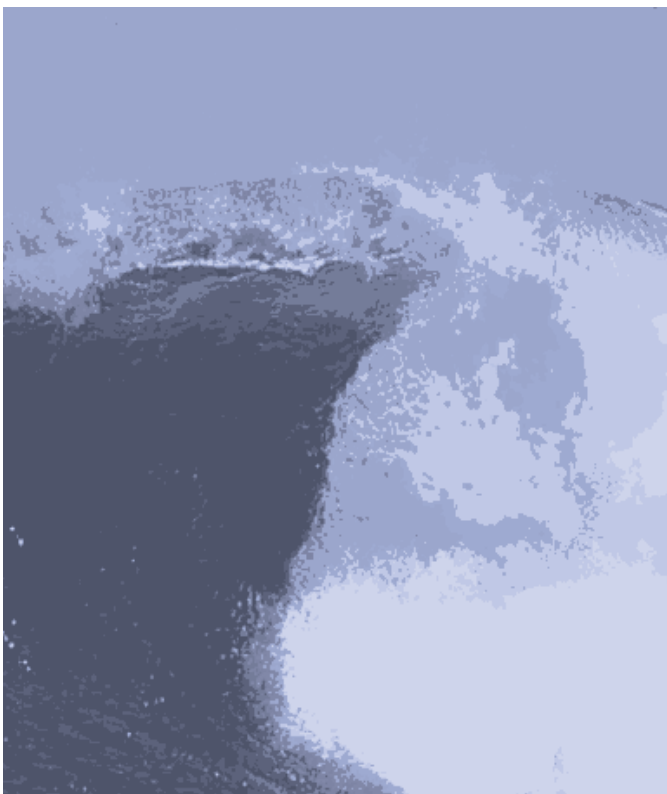
وزارت نیرو

شرکت مدیریت منابع آب ایران

تهران - خیابان دکتر فاطمی، روبروی هتل لاله، شماره ۲۰۹

تلفن: ۸۹۷۴۸۳۲ دورنگار: ۸۹۶۱۱۹۰

www.wrm.or.ir / E-mail: waterpr@wrm.or.ir

فهرست

۲	.....	مقدمه
۶	.....	مدیریت کلان
۶	.....	مدیریت منابع
۷	.....	مدیریت مصارف
۷	.....	ارزش اقتصادی
۸	.....	کنترل کیفیت
۸	.....	هزینه تامین
۹	.....	مبادله آب
۱۰	.....	آمایش سرزمین
۱۰	.....	انتقال میان حوضه‌ای
۱۱	.....	مدیریت و ساختار
۱۱	.....	تقسیمات حوضه‌ای
۱۲	.....	مدیریت پیشگیری
۱۲	.....	توزیع آب شهری
۱۳	.....	آموزش همگانی
۱۳	.....	آبهای مشترک مرزی
۱۴	.....	مدیریت اطلاعات
۱۴	.....	توجه به سازه‌های تاریخی آبی
۱۴	.....	مدیریت فرابخشی

به نام خدا

آب کشور می‌تواند راهنمای مناسبی برای تدوین برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت مدیریت آب کشور بوده و در عین حال با ایجاد هم‌پیوندی در عرصه‌های مدیریت فرابخشی آب موجب بهره‌برداری بهینه از منابع آب کشور شود.

در این سند، راهبردهای توسعه بلند مدت مدیریت آب کشور براساس اهمیت نگرش جامع و هماهنگیهای متقابل بین بخشهای مختلف بشرح زیر ذکر شده است: برنامه‌ریزی برای رعایت ظرفیت تحمل منابع آب براساس اصول توسعه پایدار، تامین نیاز محیط‌های طبیعی آبی در سطح حوضه‌های آبریز، اصلاح ساختار مصرف آب و مدیریت آب به حساب نیامده، تطبیق برنامه‌های توسعه بخشهای اقتصادی و طرحهای توسعه کالبدی و آمایش سرزمین در هر حوضه آبریز با ملاحظه ارزش اقتصادی و زیست محیطی آب، کنترل

گسترش روزافزون نیازها و تقاضاها در جامعه برای دسترسی به منابع آب با کیفیت مناسب، افزایش چشمگیر هزینه‌های تامین آب اضافی و ضرورت کنترل آلودگی منابع آب و بهره‌برداری بی‌رویه از آبهای زیرزمینی و لزوم حفاظت از آنها، مدیریت منابع آب کشور را از جنبه‌های مختلف با چالشهای جدی روبرو ساخته است.

پاسخگویی به نیازها و چالشها و تبدیل نقاط ضعف و تهدیدها به توانمندیها و فرصتها، برای مدیریت ملی آب کشور اقدامی اساسی و سرنوشت ساز محسوب می‌گردد که این مهم با دستیابی به توافق و تفاهم دوراندیشانه در سطح ملی و همکاریهای بین بخشی برای ایجاد و گسترش ظرفیتهای و امکانات مدیریتی، امکان پذیر خواهد بود.

سند ارزشمند راهبردهای توسعه بلند مدت منابع

مقدمه

و خدمات هیئت وزیران و مدیران و کارشناسان همکار
قدردانی می‌نماید.

تصویب این سند راهبردی توسط هیئت وزیران
در شرایط حاضر، جدا از اینکه یک ضرورت ملی است،
یک پیشگامی و همراهی در اجرای سیاستهای بین‌المللی
نیز به شمار می‌رود. چرا که مطابق تصمیم سران
کشورهای جهان در اجلاس جهانی توسعه پایدار
(ژوهانسبورگ - شهریور ۱۳۸۱)، تمام کشورها
موظف به تدوین برنامه مدیریت جامع آب خود تا سال
۲۰۰۵ شدند و خوشبختانه در حال حاضر، ایران تنها
کشور منطقه است که توانسته این برنامه را در سطح
فعلی تدوین نموده و به تصویب برساند.

امید است با توجه به تشکیل دبیرخانه دائمی در
معاونت امور آب و تدوین برنامه‌های عملیاتی و اجرایی
راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور شاهد
پایه‌گذاری میراثی ارزشمند برای نسل‌های آتی باشیم.

رضا اردکانیان

معاون وزیر نیرو در امور آب
(بهمن‌ماه ۱۳۸۲)

و مدیریت آلودگی منابع آب، نرخ‌گذاری عادلانه و
کارآمد آب، رعایت منافع ملی و حقوق طبیعی و
اجتماعی شهروندان با توجه ویژه به طرحهای انتقال
آب بین حوضه‌ای و تبادل آبی، تمرکز زدایی ساختار
مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروههای ذینفع
در انطباق با برنامه‌های توسعه استانی، تهیه و اجرای
برنامه‌های مدیریت پیشگیری (خشکسالی‌ها و
سیلاب‌ها)، برنامه‌های آگاه‌سازی عمومی، آمار منابع
آب خروجی و مشترک، تجهیز و تکمیل شبکه‌های
اندازه‌گیری و حفظ، احیاء و بهره‌برداری پایدار از
سازه‌های تاریخی آب.

جلب توجه و همکاری معاونین وزارت خانه‌ها و
سازمانهای ستادی مرتبط با برنامه ریزی تولید،
توزیع، مصرف، بازیافت و منابع مالی آب به میزان
بیش از ۴۰۰ نفر - ساعت در نهایی نمودن این سند،
افتخاری است که تجربه موفق کار میان بخشی و
عینیت بخشیدن به شعار جهانی «آب، مشغله همگانی»
را نصیب معاونت امور آب در سال جهانی آب نموده
است. به این مناسبت ضمن تشکر از حمایت‌ها و
راهنمایی‌های جناب آقای بیطرف وزیر محترم نیرو،
از همگی آنان و نیز دبیرخانه کمیسیون زیربنایی، صنعت

راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۲/۷/۲۷ بنا به پیشنهاد شماره ۵۰۹۰۹/۳۱/۱۰۰ مورخ ۱۳۸۱/۸/۲۰ وزارت نیرو و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور را به شرح زیر تصویب نمود:

مدیریت کلان

۱ مدیریت ملی آب کشور باید بر اساس مدیریت توامان عرضه و تقاضا، جامع نگری در کل چرخه آب و اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوضه‌های آبریز کشور و مشترک، تقویت شده و به منظور تحقق مدیریت یکپارچه (جامع) منابع آب هماهنگیهای متقابل بین بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی و خدماتی با بخش آب فراهم گردد.

مدیریت منابع

۲ بهره‌برداری از منابع آب کشور در هر یک از حوضه‌های آبریز با رعایت ظرفیت تحمل آنها به گونه‌ای برنامه ریزی شود که میزان استحصال از آبهای زیرزمینی حسب مورد (بیلان منفی) از میزان فعلی تجاوز نکرده و اقدامات سازه‌ای و غیر سازه‌ای برای تعادل بخشی آنها و تامین نیازهای جدید کشور صورت گیرد، به طوری که سهم بهره‌برداری از منابع آب سطحی از رقم چهل و شش درصد (۴۶ درصد) فعلی به حدود پنجاه و پنج درصد (۵۵ درصد) در بیست سال آتی افزایش یابد و حداقل نیاز محیط‌های طبیعی آبی به طور پایدار تامین گردد.

مدیریت مصارف

۳ اصلاح ساختار مصرف آب در کشور، به گونه‌ای که سهم مصارف آب کشاورزی از نود و دو درصد (۹۲ درصد) در وضع فعلی با احتساب سایر نیازها به حداکثر هشتاد و هفت درصد (۸۷ درصد) در بیست سال آینده تغییر یابد و در عین حال با افزایش راندمان آبیاری و تخصیص آب به محصولات با ارزش اقتصادی بیشتر، بازدهی آب در بخش کشاورزی به ازای یک متر مکعب آب از وضع فعلی به دو برابر در بیست سال آتی افزایش یابد. اولویت تخصیص‌های جدید آب به ترتیب به مصارف شرب و بهداشت، صنعت و خدمات، باغداری و زراعت خواهد بود.

ارزش اقتصادی

۴ مدیریت آب کشور باید ارزش اقتصادی آب، شامل ارزش ذاتی آن در هر یک از حوضه‌های آبریز، متناسب با شرایط طبیعی و اقلیمی دسترسی به آب، ارزش سرمایه‌گذاری‌های تامین، انتقال، توزیع و بازیافت آب برای بخشهای مختلف مصرف را تعیین و اعلام نماید تا در برنامه‌های توسعه بخشهای مصرف منظور گردد.

کنترل کیفیت

۵ مدیریت فعالیتهای مصرف کنندگان مختلف آب، به گونه ای اعمال شود که ابتدا آلودگیهای منابع آب ناشی از فعالیتهای این بخشها کنترل و سپس شاخصهای کیفی آب به تدریج ارتقا یابد. برای تحقق این هدف رعایت استانداردهای ملی حفاظت کیفی منابع آب، توسط مصرف کنندگان برای پساب خروجی الزامی است.

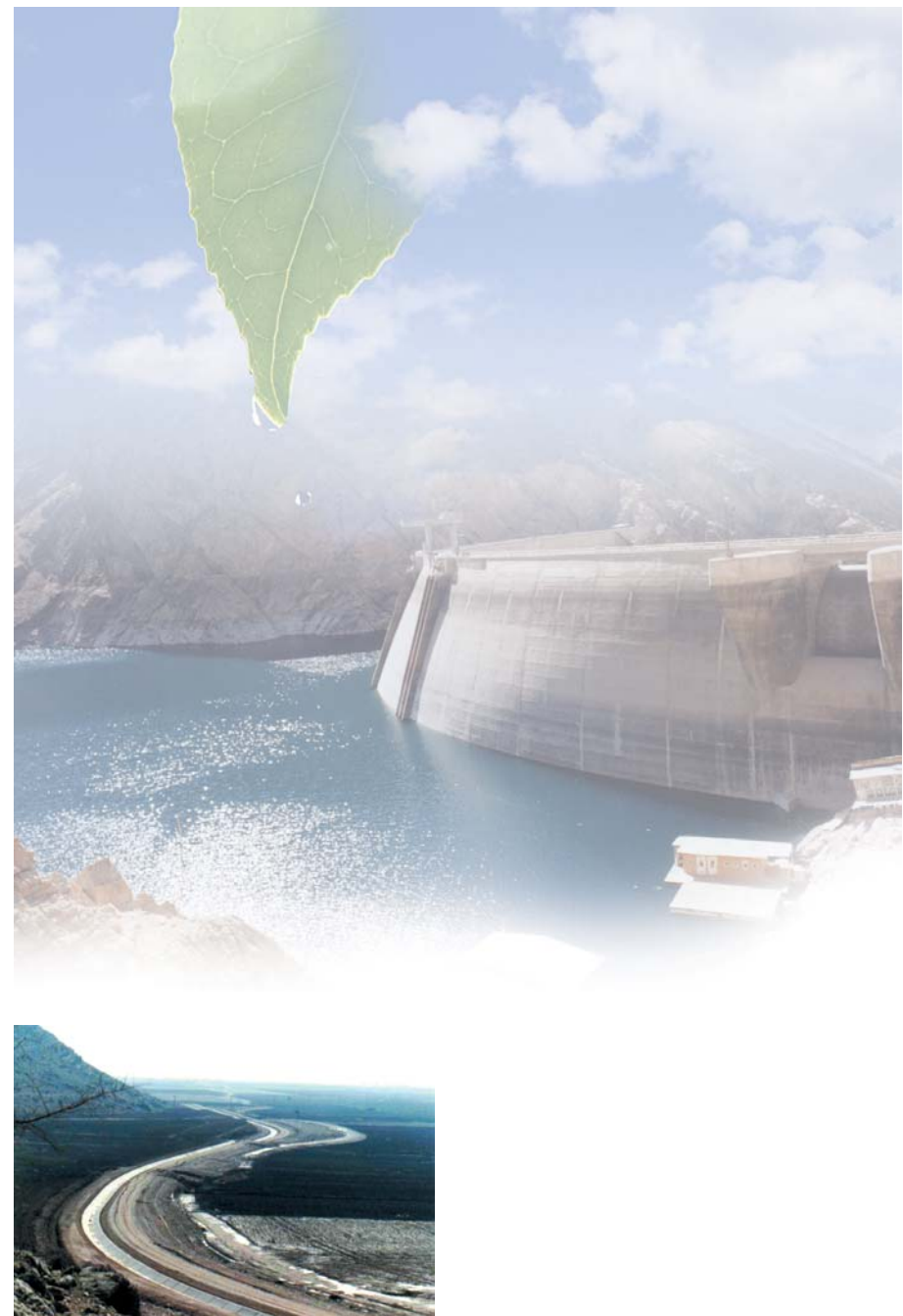

هزینه تامین

۶ تعیین نرخ آب در مصارف مختلف به گونه ای انجام شود تا نیازهای پایه آب شرب و بهداشت مردم (در چهارچوب الگوی مصوب برای شهر و روستا) به صورت ترجیحی تامین گردد و برای مصارف فراتر از آن و سایر مصارف با توجه به تامین منابع مالی و تنوع بخشی به این منابع، در مرحله اول هزینه های بهره برداری و نگهداری پوشش داده و در مراحل بعدی بازیافت هزینه های سرمایه گذاری را تامین نماید.

مبادله آب

۷ با توجه به نقش آب در توسعه ملی و ارزش اقتصادی آن در بازارهای منطقه با لحاظ منافع ملی و بر اساس طرح جامع آب کشور، مبادله آب با کشورهای همجوار با رعایت توجیحات فنی، اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی در برنامه‌های توسعه لحاظ گردد.

آمایش سرزمین

۸ در تهیه طرحهای توسعه کالبدی و آمایش سرزمین، محدودیت منابع آب کشور از نظر کمی و کیفی و توزیع مکانی و زمانی آن به لحاظ هزینه فرصت و ارزش ذاتی آب مورد توجه و عمل قرار گرفته و برنامه‌های توسعه بخشهای آب و کشاورزی، صنعت و معدن، انرژی، عمران شهرها و روستاها و سایر بخشها در هر یک از حوضه‌های آبریز با رعایت ظرفیت تحمل آنها تهیه و به اجرا درآید.

انتقال میان حوضه‌ای

۹ طرحهای انتقال آب بین حوضه‌ای از دیدگاه توسعه پایدار، با رعایت حقوق ذی‌نفعان و برای تامین نیازهای مختلف مصرف، مشروط به توجیحات فنی، اقتصادی، اجتماعی و منافع ملی مورد نظر قرار گیرد.

مدیریت و ساختار

۱۵ ساختار مدیریت آب کشور در جهت تمرکز زدایی در اجرا و بهره‌برداری با افزایش نقش مشارکت مردم و سازمانهای محلی و جامع‌نگری در چرخه آب و با ملحوظ نمودن حوضه‌های آبریز به عنوان واحدهای طبیعی مدیریت آب و واحدهای استانی برای عملیات اجرایی و مشارکت بهره‌برداران، با رعایت قوانین و مقررات بهبود یافته و اصلاح گردد.

تقسیمات حوضه‌ای

۱۱ در برنامه‌های توسعه استانی، حوضه‌های آبریز به عنوان قلمرو موثر در توسعه اقتصادی و اجتماعی استان مورد توجه قرار گیرد.

مدیریت پیشگیری

۱۲ تهیه و اجرای برنامه‌های مدیریت خشکسالی و سیلاب با مشارکت کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط و با تکیه بر مدیریت پیشگیری (ریسک) انجام پذیرد.

توزیع آب شهری

۱۳ اعمال شیوه‌های مختلف مدیریت مصرف و جلوگیری از هدر رفت آب در خطوط انتقال آب و شبکه‌های توزیع آب شهری و روستایی، به عنوان اولویت اول فعالیتها در مدیریت آبرسانی شهری و روستایی لحاظ گردد.

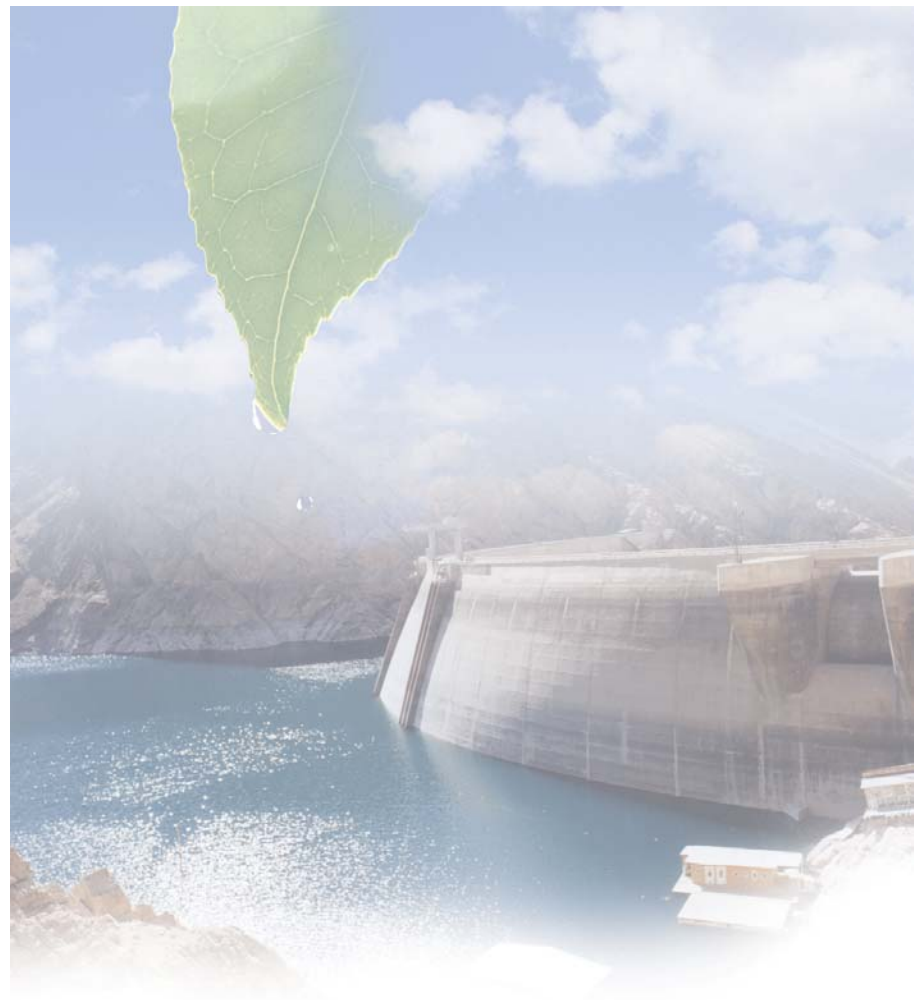
آموزش همگانی

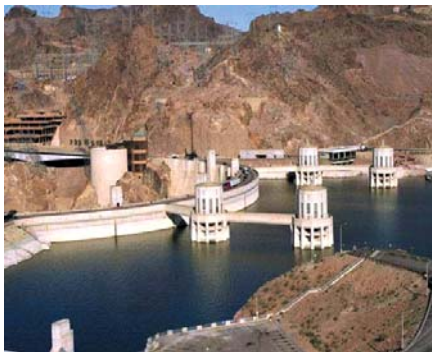
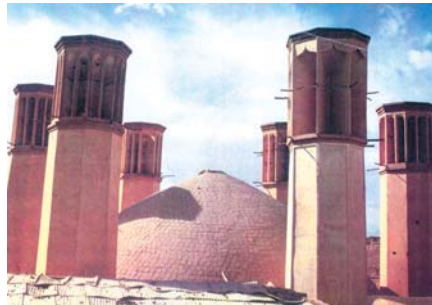
۱۴ برنامه‌های آگاه‌سازی عمومی برای حفاظت کمی و کیفی آب و بهره‌برداری بهینه از آن تدوین و به مرحله عمل گذاشته شود.

آبهای مشترک مرزی

۱۵ مهار آبهای خروجی، استفاده از آبهای مشترک و ساماندهی رودخانه‌های مرزی با رعایت جنبه‌های اقتصادی و زیست محیطی تحقق یابد.

مدیریت اطلاعات

۱۶ تجهیز و تکمیل شبکه‌های اندازه‌گیریهای کمی و کیفی منابع و مصارف آب و نیز تکمیل سامانه‌های اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی مورد توجه قرار گیرد.

توجه به سازه‌های تاریخی آبی

۱۷ حفظ، احیا و بهره‌برداری پایدار از سازه‌های تاریخی آبی در تهیه و تدوین برنامه‌های آب کشور مورد توجه قرار گیرد.

مدیریت هرابخشی

۱۸ هماهنگی سیاست‌گذاریها در زمینه تامین، توزیع و مصرف آب، مطابق ماده (۱۰) قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی - مصوب ۱۳۷۹ - با شورای عالی آب خواهد بود.

محمد رضا عارف
معاون اول رییس جمهور